

ЛІРЫКІ ВЫВУЧЭННЕ. Лірыка (ад грэч. *liricos* – той, хто спявае пад гукі ліры; музычны, хвалюючы) – адзін з трох родаў мастацкай літаратуры (побач з эпасам і драмай). Пры вывучэнні лірыкі неабходна ўлічваць яе родавыя асаблівасці. Яна адрозніваецца ад эпасу і драмы як сваёй мастацкай прыродай, так і характарам эмацыйнага ўздзеяння на чытача. Для школьнай метадыкі істотнае тое, што ў лірыцы рэчаіснасць, жыццё ўзнаўляецца ў форме непасрэднага перажывання, пачуцця.

Вывучэнне лірычнага твора, як і эпічнага або драматычнага, праходзіць тры ж этапы: уступныя заняткі, чытанне, выяўленне першаснага ўспрымання, аналіз і абагульненне.

Падрыхтоўка класа да ўспрымання эстэтычнага зместу твораў – вялікая і карпатлівая праца, якая не зводзіцца да ўступнай гутаркі.

У V – VII класах у праграме па беларускай літаратуры значнае месца займае пейзажная лірыка, успрыняць і зразумець якую дапаможа такі від падрыхтоўчай працы як эк экскурсія ў прыроду.

Звяртаючыся да твораў жывапісу, настаўнік спрыяе вырашэнню некалькіх адукацыйна-выхаваўчых задач: выяўленчае мастацтва з'яўляецца важным сродкам маральна-эстэтычнага выхавання асобы; выкарыстанне твораў выяўленчага мастацтва дае настаўніку магчымасць паказаць садружнасць розных відаў мастацтва, што адны і тыя ж праблемы могуць вырашацца, толькі па-свойму, у літаратуры, жывапісе, скульптуры; аналіз твораў іншага віду мастацтва можа паслужыць у якасці падрыхтоўкі вучняў да ўспрымання літаратурнага твора.

Калі лірычны твор зворнуты да мінулага, таксама патрэбна ўступная гутарка. Трэба вярнуцца ў гісторыю, даць гістарычны каментарый, паказаць вучню сучаснае гучанне твора.

Чытанне твора – наступны этап яго вывучэння. Ён асабліва важны пры вывучэнні лірыкі. Ад таго, як будзе прачытаны лірычны верш, залежыць яго эстэтычнае ўздзеянне на вучняў.

На ўроках літаратуры выкарыстоўваюцца тры віды чытання: выразнае чытанне настаўнікам, выразнае чытанне вучнямі, чытанне майстрамі-чытальнікамі.

Цэласнасць вобраза-перажывання ў вершы вымагае цэласнасці ўспрымання. Верш чытаецца цалкам – ад першага да апошняга радка – і сама меней два разы, да аналізу і пасля яго. Іншы раз чытанню папярэднічае тлумачэнне незразумелых слоў, тлумачацца яны і пасля чытання.

Першым, як правіла, твор чытае настаўнік: у яго ёсць вопыт, разуменне верша, кантакт з класам, уменне перадаць словы аўтара так, каб яны дайшлі да вучняў, асабліва калі верш складаны для разумення.

Іншы раз першае чытанне можна даручыць і вучню, але для гэтага патрэбна папярэдняя падрыхтоўка.

Грамазапіс варта выкарыстоўваць для паўторнага, пасля аналізу, чытання, а таксама пры навучанні выразнаму чытанню.

Наступны этап вывучэння лірычнага твора – яго аналіз. Школьны аналіз убірае ў сябе звычайна такія моманты: выясненне самастойных уражанняў аб прачытаным вершы; аднаўленне ў думках вобразаў, створаных аўтарам; выяўленне настрою, які дамінуе ў вершы; спасціжэнне аўтарскай думкі-пачуцця.

Пры вывучэнні лірычных твораў у V–VIII класах эфектыўным з'яўляецца той шлях аналізу, калі настаўнік вядзе вучняў ад назапашвання і ўсведамлення вобразных уражанняў, ад канкрэтных уяўленняў і пачуццяў да разумення мастацкай ідэі, ад назіранняў да абагульнення.

Другі шлях аналізу лірычнага твора ў сярэдніх класах зліваецца з навучаннем выразнаму чытанню.

Пры вывучэнні лірычных вершаў ужо з V класа важна рабіць параўнальны аналіз. Ён дае вучням магчымасць убачыць розніцу ў падыходзе да вырашэння пэўных ідэй, рыхтуе да вывучэння літаратуры ў старшых класах на гістарычнай аснове. У сярэдніх класах вялікае значэнне надаецца завучванню на лірычных твораў на памяць.

У старшых класах пры вывучэнні лірыкі захоўваюцца ўсе тыя ж лініі аналізу, але ўскладняецца літаратурны матэрыял, больш складанымі становяцца тэарэтычныя пытанні. Калі ў V – VII класах у цэнтры разбору быў асобны верш, то ў VIII – XI класах вершы разглядаюцца ў кантэксце творчасці паэта і ў значнай ступені ў гісторыка-літаратурнай перспектыве.

Творчасць паэта ў старшых класах можа разглядацца як ў праблемна-тэматычным плане, так і ў храналагічнай паслядоўнасці.